

ISSN 2249-510X

A Peer Reviewed and Refereed Journal of
Kashmiri Literature and Language
Department of Kashmiri
University of Kashmir

کنگ لیرڈراما: ناقدان ہنزہ نظر منز

محمد مقبول ڈار

تالیخیص:

شیکسپیر چھ عالمی پا یک ڈراما نگار تھے شاعر تینگو سند عالمی ادب س سیٹھاہ دیت
چھ۔ تھوڑے سند کی لازوال تھے لا فائی ڈراماتھے شاعری چھے ازتھ تھے پاٹھو لگہار تھج پاٹھو تھو
سندس زماں منز اُس۔ تھوڑے چھ 37 ڈراماتھے 154 سانبٹ تخلیق کر میں یمن دور رس
غناً تھج دزاے۔ یمن منزہ ریجڈی، کامڈی خاص طور قابل ذکر چھ۔ تھوڑے ساری ڈراما
ہیکو نہ سٹھ سپد تھ۔ البتہ تھوڑے سند مر نہ پتھ آئے واریا ہ ڈراما گند نہ تھ سٹھ تھ کرنے۔
کلیدی الفاظ: عالمی پا یک، لا فائی، لگہار، غناً تھج، تخلیق۔

شیکسپیر نے ڈراما چھ بے نظر تھے لا فائی یمن پر تھ زماں منز مقبولیت حاصل سپز۔ تھوڑے سفر ڈور
ریجڈی ہمبلٹ، اٹھلو، مکبیتھ تھے کنگ لیر چھ سیٹھاہ معروف۔ وہنے چھ یوان ہر گھہ نہ یموڑ و روڑ ریجڈی یو
ورائے شیکسپر کہیں تھے لیو کھمٹ آسہ ہے تو تھ آسہ ہے تھ یو ہے
بلند مقام حاصل۔ تھوڑے سند ہن ڈرامہن تھے شاعری چھوٹہ پکنا کثر باں منز ترجمہ یوان کرنے تکیا زیپہ چھ سہ

وأَحْدُوْزَا مَانِگارِتَهْ شَاعِرِتِيْكِرِ سُنْدَفَنْ عَالَمِي معيَارِكِ چَحْتَهْ يَتَّهْ مولَهْ نَأْوَهْ سَبِّهَاهْ پَنْپَرْ أَلِيْ بَعْ - كَأْشَرِسِ مَنْزَهْ تَهْ چَحْتَهْ تِيْكِرِ سُنْدَهْ بَنْ تَرْهَنْ ڈَرَامَهَنْ تَهْ كَاسِهِ شَاعِرِيْ تَهْ تَرْجِمَهْ آمُتْ كَرْنَهْ - بِيَتَهْ چَحْ وَنْهَهْ بَوْانْ زِيَتَهْ زَبَانْ مَنْزَهْ شِيكِسَپِيرِ سِنْدَرِ ڈَرَامَا بَلْخَصُوصِ تَهْ شَاعِرِيْ بَالْعَوْمِ تَرْجِمَهْ تَهْ كَرْنَهْ سُوزَبَانْ چَحْ سَبِّهَاهْ لَوْتَهْ وَأَلَهْ مَانِهَهْ بَوْانْ -
بن جانسن (Ben Jonson) سِنْدَغَفِ چَحْ:

"He was not for an age but for all time" لـ

جان ڈرايڈن سِنْدَ قولِ چَحْ:

"Shakespeare was the man who of all modern and perhaps ancient poets had the largest and the most comprehensive soul" ۲

پِيَهْ حَقِيقَتِ شِيكِسَپِيرِ سِنْدَهْ بَنْ ڈَرَامَهَنْ تَرْجِمَهْ كَرْنَهْ بَزْ وَنْهَهْ چَحْتَهْ سِنْدَ ڈَرَامَهَنْ فَنْ زَاَنْ ضَرُورِيْ -
چَونَكَهْ نَاجِي مَنْوَرِسِ چَحْ شِيكِسَپِيرِ سِنْدَهْ بَنْ ڈَرَامَهَنْ هُنْدَ سَبِّهَاهْ سُونْ مَطَالِعِهِ يَيْكِهِ كَوْ باسَانْ چَحْ زِنَاجِي مَنْوَرِ چَحْ
سُهْ تَرْجِمَهْ كَارِيُسِ شِيكِسَپِيرِ سِنْدَهْ بَنْ ڈَرَامَهَنْ بَنْزَنَهْ پَأْلَهْ چَحْ كَأْشَرِسِ مَنْزَهْ تَرْجِمَهْ يَيْكِهِ كَرْتَهْ - مَكْرِيَهْ يَكَهْ چَحْ يَادِ تَهَاوَذِ
لاِيْقِ زِشِيكِسَپِيرِ سِنْدَهْ بَنْ ڈَرَامَهَنْ يَا شَاعِرِيْ تَرْجِمَهْ كَرْنَهْ چَحْنَهْ كَافِهْ سَهَلْ كَأْمِ تِكْلِيَا زِشِيكِسَپِيرِنْ چَحْ بَنَهْ شَاعِرِيْ مَنْزَهْ
أَكْثَرِ استِعَارَاتِيْ زَبَانْ وَرْتَأَوْهِمْ - كَنْگِ لِيرِ ڈَرَاما كَهْ حَوَالَهْ چَحْ يَيْتَهْ وَنْهَهْ بَوْانْ زِيَهْ چَحْ يَهْ أَكْهَزْ چَهْ ڈَرَامَهَنْيِ
نَظَمِ - شِيكِسَپِيرِسِ تَرْجِمَهْ كَرسِ دَورَانِ چَحْ أَكْسِ تَرْجِمَهْ كَارِسِ تَرْزَهْ اَهَمِ پَرِداَوْتَهْ بَوْانْ -
ا - شِيكِسَپِيرِ بَنْ ڈَرَامَهَنْ مَنْزَهْ چَحْ تَهِدِيْ بَاتِچِ شَاعِرِيْ مِيلَانِ يَتَّهْ آفَاتِيْ مَقْبُولِيَتِهْ تَهْ پَرِزَتَهْ چَحْ - پِيَهْ كَتَهْ چَحْ
سَبِّهَاهْ مَشْهُورِ زِ دِشِيكِسَپِيرِ سِنْدَهْ بَنْ ڈَرَامَهَنْ مَنْزَهِيمِ حَصِيْمِ بَهْلَهْ پَأْيِهِ شَاعِرِيْ هِنْدَرِيْ نَمْوَنَهْ چَحْ تَهْ چَحْ تَهِدِيْ
ڈَرَامَهَنْيِ مَنْظَرِتَهْ - تِيْكِرِ سِنْدَهْ بَنْ ڈَرَامَهَنْ مَنْزَهْ چَحْ شَاعِرِيْ تَهْ ڈَرَامَهَسِ پَأْنَهْ وَأَنْ ماُكِتَهْ تَهْ نَمَكْ وَأَنْهَهْ - تَهْ يَيْكِنْ
مَنْزَهْ چَحْ الْنَّكَارِيَتِتَهْ وَرِگَهْ بَاوَتَهْ - الْهَدَاجِ
هَنَهْ يَمِ تَرْجِمَهْ كَرْنَهْ سَهَلْ - شِيكِسَپِيرِنِ وَرْتَأَوْ 16 مِهِ صَدِيْهِ هَنَزَ زَبَانْ - اَمِهِ صَدِيْهِ پَهْلَهِ اَزَتَامِ آيَهِ انْگَرِيزِ زَبَانْ

منز سبھا تبدیلی ٿے ٿئھ زیار از کچھ زیار منز ترجمہ کرۇن چھ سبھا دشوار۔ شیکسپر نے اکثر ڈراما چھ (Blank Verse) ہیتis منز تے کنگ لیر چھ شاید امہ رغایب سراس تے پیارک چھنے سائیہ زبانہ منز معراء نظمہ (Blank Verse) پڑھنے پڑا روایت۔ شیکسپر سائز زیار متعلق چھیتہ و نیتے یو ان زیار چھے استعاراتی زبان ورتاوان تے عین ممکن چھ ز ترجمہ کارس ته گوھ په زبان سمجھنس منز مشکل پاؤ۔ ناجی منور چھ لکھ الی

لیکھان

”کنگ لیر چھُکلس پٹھُ ازد کس پرن والس طوپل شاہ کارڈز امائی نظم باسان یتھ مژا شاہ لیر سپڑے یاڑ
ڈلپل چھنے بلکہ کل انسان ذا زہند المیہ چھ۔ انسان یں پنہ محدہ دعقلہ کام پتھ پر ہنھ قدمس لامحدہ دتنہ
اویدس پیش کالس ستر متصادم چھ۔ لیر چھ اسہ مژا پر ہنھ کا نہہ یں یتھ ازا نس کا یا تاس مژا کس المناک
صور تھا اس مژا ہپنے چھ آمت۔ پہ چھے شیکسپر سپڑ فنکاری زسہ چھ شاہ لیر سند اکھ مناسب مرکزی کردار
ڑا رتھ سلطنه ہنڈس پر ہنھ کا نسہ شخص ااتھ عذابس مژا شامل کران تھے سارے فطرت تھے چھے انسان ستر
ستہ انتشارس تھے کربس مژا گرفتار باسان۔ ڈماہس مژا چھ پر ہنھ جایہ نبریم دنیا تھے لیز ان اندر ریم دنیا اکھ
ا کس سترہ شر تھا وان“۔ ۳

گول، گنڈ بُر اتھا لرا او ان تے کرتن

بس سو ہر طرف

فطرتگ قلب ز ھن پھر آوی تھے

تم زوک ساری کر که یکدم فنا

ناشگیری انسان یکم زنگ انان

بیا کھا اهم مسلسلہ یں زن اتحہ ڈراما پکس ترجمس منز در پیش چھ یو ان سو گیئے ٹبلکنیکی عمل۔ یہ مونز کی شہہ اہم نوکتے پر تھے کئی چھ:

- ۱۔ کنگ لیرس مژر چھنے غارا غلبیت یعنی یہ چھو عقلہ نہ و پڑون تے تمہ سببہ چھنے یہ شاید سچ کروں سہل۔ مثالے شاہ لیر سند بیابانو مژر پھر ان۔
- ۲۔ ڈراما چھو بذائی و چھک فن نہ کہ پر گنک تے امہ کم مکالمن مژر چھو ٹھراواہم۔ کنگ لیرس مژر چھ زبانی ہندک ٹھصین تے نظر گوھان۔ ترجمس دوران چھ یم چیز تھ مشکل پاؤ کران۔
- ۳۔ شیکسپیر پسند یو باقی ڈرامہو کھوتے چھ کنگ لیرس ترجمہ کروں سدھاہ مشکل۔ امیک مترجم گوھ ڈراما نگار آسننس ستر ستر شاعر تھ آسن۔
- شیکسپیر پسند ہن ڈراما ہن مژر کو سے عظمت تے بھر چھ کنگ لیرس تھ چھ اسہ اے۔ سی۔ برڈلی (A.C.) پسند یو تاثرا تو ستر فلکر تران۔ Bradley

"King Lear has again and again been described as Shakespeare's greatest work, the best of his plays, the tragedy in which he exhibits most fully his multitudinous powers; and if we were doomed to lose all his dramas except one, probably the majority of those who know and appreciate him best would pronounce for keeping king Lear".^۲

ناجی منورن چھ کنگ لیرس موثر ترجمہ کو رمٹ شاید چھ تھمیک وجہ ز کنگ لیر چھ تھس تھمیک پڑھ دی تھ یعنی (اولادن ہئر نافرمانی) یتھے کا نہہ تے تہند ہی سرحد چھ بلکہ چھ یہ اکھ آفائق تھمیک تے ترجمہ دسکر ہمکو اسر تھ اصل تھمیک تام و آتھ۔ ناجی منور صائب چھ ترجمس دوران پنھے زبانی مژر ترجم پاؤ کر پچ کوشش کر ہڑ۔ مثالے کنگ لیر پسز دیوالگی چھے ڈرامہک بہتر ہن سین۔ یمن مکالمن چھ ناجی منور صائب ترجمہ کرنس مژر کامیاب سپدمت۔ امیک وجہ ہمکہ یتھ اسستھ ز ااتھ سپنس مژر چھ کنگ لیر و دلے دولے زبان ورتا تو تھ وہ ہوتے کڈان۔ کاشر زبانی مژر چھ تھکر وہ لفظ واریاہ موجود۔ مترجم چھ اتنی پنھے زبانی ہند لفظ

سرما یک فائید تلران۔ ہستھ فیصد ترجمہ کرُن چھ نامکن۔ البتہ پہ گتھ ہسکو وثوقہ سان زِ ناجی منور صائب کنگ لیر ک ترجمہ ہیوک اسہ شیکسپیر سندس ڈرامائی فس تے اعلیٰ پاپکس تخلیقی برس اُنزدی مُزدی گرتھ۔ کاٹھہ تے ادبی فن پاریتیلہ تقپیدی کہوچہ کھسان چھ تمہ پتھ پچھے ہستھ ابدی زندگی میلان۔ ناجی منور صائب چھ قطراز:

”اکثر نقاد چھ زور دیتھ ونان زِ کنگ لیر چھنے سارے کھوتے عظیم ٹریجڈی،
یو دوے سٹچہ کیو لواؤ زما تو کنوا تھ مُز کیلہ اہم کوتا ہی پھ چھنے۔ عام پاٹھ چھ ونہ
یوان زِ کنگ لیر ہیکیہ نہ پتھ سپد تھے۔ ایز تھی سٹچس پتھ اوں گنہ حدس تام ممکن
تکلیا زِ تیلہ اُک تماشہ بین بصری جسم کم تخلیس زیاد کام ہیوان۔ مگر از کہ
سٹچہ کہ تصور مطابق چھ اتھ ڈرامہس مُز واریاہ سین تم یم خالص شاعر پہ
ہُنڑ مثالہ چھنے تے پتھس پتھ ہن نہ ہاوے۔ ایچ آکھٹا کارِ مثال چھ سہ سین یتہ
مُز گلو سٹراون سپد تھ خود کشی چھ کرُن یڑھان۔ (اکبٹ ۱۷۔ سین ۶۱)
..... سٹچہ لحاظ چھنے اتھ مُز سارے کھوتے بد دشوأری لیر سند کردار پیش کرُن۔
لیر سند کردار ہیکیہ صرف پنس دوران تصور مُز یتھ۔ پتھس پتھ باسہ سہ بقول
چارن لیمب محض ”اکھ ڈھنیوا اکھ اور رہتھ سٹچس پتھ اوپر یور کران“۔ ۵

کنگ لیر متعلق چھ پہ ونن تے صحی ز شیکسپیرن چھ یونانی لفظ تھورتاوی متر۔ مثالے
یونیورسیٹی (LIDOLE)، (SCYTHIAN)، (HECATE)، (AJAX)، (WHORESON ZEO)۔ میتر چونکہ
یم چپر چھ (Cultural Specific) تے پڑھن جاین چھ ناجی منور صائب حوالن تے حاشین کام ہیٹھ ہڑھ مگر یم
حوالہ تے حاشیہ چھنہ یم تصور سمجھنے سمجھنے باپتھ کافی۔ اتھ مُز چھ عساًییت ہندس اشس ستر
حولہ تے حاشیہ چھنہ یم تصور سمجھنے سمجھنے باپتھ کافی۔ (Transmigration of Soul)
کردار ان ہند گتھار تے پہ چھ دون پلاٹن ہند یکن واریاہن جاین اکھ اکھ کس ستر مماثلت چھ۔ لیر یتھ

اُن غمن تے مصیبتن ہند شکار سپد تھے اُن چھ گلوسرتہ مصیبتن مژہ بہنے یوان۔ اکہ طرفہ چھنے کارڈیلیاتہ ایڈگر دوکھ و قراو ان۔ پیچہ طرفہ چھ ایڈگر پاگل آسناں ڈانب لاؤ گتھ لیرنہ پاگلازی عتر ہشر پاؤ کران۔ البتہ کیشان جاین چھ تھکھ سوال و دخان یمن متعلق مختلف نقادو پنہ تقیدی بصیرتگ گاش چھڑ رومٹ۔

اے۔ سے برڈلی چھ لیکھان:

"The improbabilities in King Lear Surely far surpass those of the other great tragedies in number and in grossness. And they are particularly noticeable in the secondary plot. For example, no sort of reason is given why Edgar, who lives as the same house with Edmund, should write a letter to him instead of speaking; and this is a letter absolutely damning to his character. Glosester was very foolish but surely not so foolish, what need for Edmund to forge a letter rather than a conversation, especially as Glosester appears to be unacquainted with his son's handwriting."^۶

کنگ لیر ڈرامہ مژہ لیر سند مرکزی کردار چھ ڈرامائی فس مژہ سبھاہ مشہور المیہ کرداریں باسان چھ تقدیرین چھس سبھاہ ڈختھ اوئیت اما پوزیم المناک تے غناک دوکھ تے ستم چھ دراصل لیرس پنہ عملہ ہند دیست۔ شاہ لیر سند پنین کورہن متعلق غلط فاصلہ شین تے تمدن مژہ سلطنت تقسیم کرنے چھ تھس مصیبتن مژہ آؤ راو ان۔ تنجہ چھ نیران ز سہ چھ بھورتیک شکار سپد تھ آواکر پھیران آسان۔ گوزل تے ریگن (Gornel and Regan) چھنے تھ سند کانہہ پروائے بران۔ تھندیو خوش آمد جواب عتر سپد لیر سبھاہ خوش مگر کارڈیلیا (Cordelia) ہندس پزرس ہیو کنہ سہ پرزنا و تھ۔ ریگنے ہندس خاندارس کارنوالس (Cornwall) ییلہ پے خبر لج گلوسرت چھ لیر سند روت کا چھن دول تم چھ تھس اون ژھن ان اگر تھ۔ گوزل ہند خاندار ابلینی یس (Albany) اس لیرس عتر ہمدردی۔ گوزل تے ایڈمنڈ (Edmund) اوس ابلینی یس مارچ سائز کران۔ ایڈمنڈ یہ اوس گلوسرنس گرس مژہ ناجائز

نطفک یئگر ریگن تے گونزل دونوے پئس بناؤ ٹی محبتیں مژ پھساو ہڑ آسے۔ گونزل چھتے پنہ بینہ ریگنہ زہر دواں، تکلیا زی سو اس نہ ابڈ منڈس تراون یڑھان۔ سو چھتے تمہ ساغتہ خود کشی کران۔ ییلہ تھی سُند راز اپلینی بیس نش فاش گزو۔ تھیں خطرناک حالاتن تے جدا یی ہنڈس طوفاس مژ چھ لیرس پن نوکر کینٹ (Kent) تے اکھ مزاحیہ کردار (Fool) ہمدردی کران۔ شیکسپیر ستر تخلیقیت تے ڈراما یہفن عالمی کھوچہ پڑھ پر کھاؤ تھ چھتی مُفرِّد مقام پڑ و مُوت۔ شیکسپیر متعلق چھ یتہ ونہ یوان زسہ چھ لفظی انتخاب تے استعمالگ جادوگر۔ لفظ (Fool) چھ ایج ٹا کار مثال۔

ناجی منور چھ لیکھان:

”پھتھے کردارن ہئز غلطی یا کردارن ہند پوشید المیہ قیح، یُس سلہ یا ثپر تمن
زوال چھ انان تے مصیبتن مژ آواران چھ۔ البتہ پر تھ جایہ چھنہ یہ انصاف قائم
روزان۔ اگر بدیں ہمیشہ بدے واتاں آسہ ہے تے نیکس نیک، تھ ونہ اعراۓ
النصاف مگر زندگی مژ چھنہ شاعرائے انصاف نظر گزھان۔ اتھ چھے معصوم
کارڈیلیا بے پناہ دو کھلکھلھ بدی ہند ہن طاقتن ہئز شکار سپ ان تے نیک دل کنٹ
تے ابڈ کرچھ پر تھ قدمس پڑھ قیامت ویتراوان پھ چھ زندگیہ ہند اکھٹا کار پزر
یُس شیکسپیرن قائم چھ تھومت او کنز چھنہ کیٹھون نقادن ہند یہ الزام درس ز
کارڈیلیا ہند مرن چھ ڈرامہس مژ غار ضروری۔ البتہ شاعرائے انصاف پڑھ
پلکتھ چھ شیکسپیر بد کردارن ضرور شکست دواں۔ ابڈ منڈ، گونزل تے ریگن چھ
انتقامی دیویہ نہ مسز بُتھ لگان تے پانہ فناسپ ان بدی چھ شکست میلان مگر نیکیہ ہئز
اثتھ روس قربانیہ پتھ۔ کنگ لیر ڈرامہس مژ چھ عذاب اکھ تعمیری عذاب
کردار چھ پنہ ناقص عقلہ کام ہتھ ائڑ کران مصیبتن مژ ہنہ یوان تے

ہچھان۔ دو ھوستر چھکھ منگ کھو چڑلان۔ مزاں کچھر میٹھان تے ذہنگ
کھر سدان، ۔۔۔

شیکسپیر آن کیا ہچھ لیس بنتھ اٹھت۔ تے زن گزویلر چھ کور بیک وقت روگردان گٹھان تے
گلوسٹرس کیتھ حادثہ چھ پیش یوان۔ یم چھ عقلہ حاران کران، تکلیا ز تھو واقع سپڈن چھ یتھ دنیا ہس
منز سدھاہ بعید۔ لیر سند پنین کور بن متعلق فاصلہ دین چھنہ عقلہ و بشان سٹھ صرف او موکھ یتیلہ کور بن
ونان چھ بچھ کمس کوت ٹوٹھ پچھس۔ گلوسٹرس اس ناپتاپیتھ گھر مژ روزن والین فردن یافرزندن کیتھ
اوں لیکھن تگان۔ سہ کیا ز ہیو کنه پنس نپوکی سند لیو کھمٹ خط پر زنا و تھ آیا یہ چھا ایڈمنڈن پائے تحریر
کو رمٹ کنے اپڈ گرس چھ تھمت گندان۔ یم دنوے کتھ چھ عقلہ خلاف تھ خلاف واقع تھ۔ کنگ لیر
لپھتھ کیا ہچھ شیکسپیر آن مدعا تھ مقصد۔ امہ حوالہ چھ برڈ لی لکھان:

"For Dante that which is recorded in the Divine comedy was the justice and Love of God. What did King Lear record for Shakespeare? Something, it would seem very different. This is

certainly the most terrible picture that Shakespeare pointed of the world. In no other of his tragedies does humanity after more pitifully infirm or more hopelessly bad. What is Iago's malignity against an envied stranger compared with the cruelty of the son of Gloster and the daughters of Lear? What are the sufferings of a strong man like Othello to those of helpless age?⁸

کنگ لیر متعلق روز یہ ون سدھاہ رت ز آتھ مژ چھ کل انسانیت خاطر سبق آموز واقع
درشاوٹھ آمٹ۔ یہ چھ سائین احسان تے جذباتن ستر قریبی واٹھ تھا وان اما پا ز امہ ڈرامہ ک مقصد چھ
یی زائل پاٹھو پٹھ کر ڈن چھ انسانس تباہ تھ زہنان گر تھ۔ امکنن پلاٹن چھ بہترین وجہی رشتہ تھ کردار چھ

پنہ عملہ شاندار پاٹھک بروٹھہ پکناوان۔ یئمہ عظیم ٹریجڈی چھ انگر پزد ادب اس علاو باقی زبانن ہندس ادب
منڑتے منفرد تے عزتک مقام حاصل کو رومت۔ ناجی منور چھ لیکھان:

”کنگ لیر چھ دنیا چھ عظیم ٹریجڈی یومز آکھ مگر خوف تے رحم غالب آسنس ستر
ستر چھ اتحہ منز طربیک تے احساس سپدان۔ طربیہ چھ اتحہ منز گوڈ پٹھ انداں
تام آکھ زپر یں اہر چھ خوفس تے رحمس زیاد شدت بخشان۔ چناچہ کیشون جائیں
چھ مشکل و فن زیہ چھا کامیڈی کہنے ٹریجڈی۔ لیر چھ پانچ گوڈ چھ مسخانہ حرکت
کران تے تھر سند پنہن کورن پر چڑھن:
تلہ سہ کوریو تھر کین یہ تو مے نش
زیوؤن تو گس یہ کوتاہ ٹوٹھ چھس
(اپکٹ: ا، سین: ا)

پروفیسر ولسن نایٹ چھ مناسب پاٹھک کنگ لیر (Comedy of the Grotesque) یا بکھڑاڑک طربیہ ونان“^۹

آخر پٹھ چھنہ یتھ کتھ انکار کرس کافہہ گنجائیں ز شیکسپیر چھ عالمی پا یک ڈراما نگار یئمہ سند
قلمہ کنگ لیر ہیو شاہ کارالیہ ڈراما اسہ بد س سپد۔ امر سند ڈرامائی فن چھ عالمی سو تھر س پٹھ مانہے زانہ
آمٹ۔ دینا برچ (Dinah Birch) چھ رقمطراز:

"The play scripts have been translated into over 90 languages and have inspired poets, novelists, dramatists, painters, composers, choreographers, film makers and other artists at all levels of creative activity. They have formed the basis for the

English theatrical tradition and they continue to find realization in readers imagination and in richly varied transmutations on the world's stage".!♦

حوالہ حاشی

١-To the memory of my beloved the Author, Mr. William Shakespeare, By Ben Jonson, (Internet)

-Quotes about shakespeare, John Dryen, (internet) ۲

۳۔ ناجی منور ڈراما: روایت تجربہ (انہار) کا شرڈ پارٹمنٹ، یونیورسٹی آف کشمیر،
حضرتبل سرینگر ۱۹۹۹ء، ص(182-183)

۴۔ بربلی اے سی Atlantic Publishers and Shakespearean Distributions (p) Ltd. Tragedy 2010, p:205

۵۔ ناجی منور ڈراما: روایت تجربہ (انہار) کا شرڈ پارٹمنٹ، یونیورسٹی، م: 182 Atlantic Publishers Shakespearean and Distributions (p) Tragedy Ltd. 2010, p:215 ۶۔ بربلی اے سی

- ۷۔ ناجی منور ڈراما: روایت نہ تجربہ کا شر ڈپارٹمنٹ، یونیورسٹی،
 (انہار) ص 184-185
- ۸۔ بردلی۔ اے سی Atlantic Publishers Shakespearean and Distributions (p) Tragedy Ltd. 2010, p228
- ۹۔ ناجی منور کنگ لیر(دیباچہ) شالیمار آرت پریس سرینگر ۹ ۸ ۹ ۱، م: (15-14)

۱۰۔ دینابریز The Oxford University Press, 2009, p:908 companion to English Literature